

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ανάπτυξη του Λόγου

Ενότητα 3: Ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων
Αφηγήματα

Δήμητρα Κατή

Σχολή Επιστημών της Αγωγής

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

ένα παράδειγμα επικοινωνιακών ικανοτήτων

*(κυρίως κειμενικών
αλλά και πραγματολογικών και κοινωνιογλωσσικών)*

Αφήγημα:

Ένα από τα πολλά είδη προφορικού και γραπτού λόγου.

- Κείμενο και όχι απλό άθροισμα προτάσεων
- Μονόλογος (ακόμη κι αν διαπλεγμένος σε συνομιλίες, όπως στις καθημερινές προσωπικές ιστορίες).
- Αναφορά συνήθως σε κάτι μη παρόν.
- Κύριο χαρακτηριστικό τους: η χρονική σύνδεση μοναδικών γεγονότων (π.χ. Labov 1972), αν και δυνατή κι άλλου τύπου σύνδεση (π.χ. αιτιολογική, αντιθετική βλ. Ninio & Snow 1996)

Διάφορα είδη αφηγημάτων, όπως:

1. Συγκεκριμένη εμπειρία στο παρελθόν (προσωπικές ιστορίες, παραμύθια, αφήγηση κινηματογραφικού έργου κ.λπ.).
2. Αφηγήσεις στο παρόν: σπάνιο είδος λόγου (π.χ. αναμετάδοση ποδοσφαιρικού αγώνα).
3. Γενικευτικά αφηγήματα: σχετικά με το τι συνήθως συμβαίνει ή συνέβαινε (π.χ. έκθεση για το πώς περνάμε τη μέρα μας).
4. Αναφορές χωρίς αξιολογικό σχόλιο (π.χ. έκθεση τροχαίας για ένα ατύχημα)
5. Σχέδια δράσης για το μέλλον: λιγότερο συχνό είδος λόγου.

Χρήσεις της αφήγησης στην καθημερινή ζωή

Θεμελιακός τρόπος κατανόησης της εμπειρίας μας.

(π.χ. Bruner 1992)

Αξιολογούμε αυτό που μας συνέβη καθώς διηγούμαστε:
ξαναζούμε την εμπειρία μας μέσα από μια νέα οπτική,

γιατί

- Επιλέγουμε πάντα σε τι ακριβώς (από τα πολλά) θα αναφερθούμε
- Πώς ακριβώς θα το σχολιάσουμε
- Επεξεργαζόμαστε αυτό το βίωμα, δηλ. το ξαναζούμε και το αναστοχαζόμαστε/αξιολογούμε μέσα από το μοίρασμά του με τους άλλους (προσπαθούμε δηλ. μεταξύ άλλων να το δούμε και από τη δική τους οπτική γωνία)

**Αφήγηση = γλωσσική αναπαράσταση εμπειρίας
που δεν μπορεί ποτέ να είναι πιστή αντιγραφή της**

**Τα βιώματά μας δεν μεταφέρονται αυτούσια στη γλώσσα,
γιατί**

**εμπεριέχουν πολλές λεπτομέρειες
του πώς συλλαμβάνουμε μέσα από όλες τις αισθήσεις μας
τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα,
τις οποίες δεν μπορούμε να «φωτογραφίσουμε»
εξ ολοκλήρου λεκτικά
παρά μόνο να μεταφράσουμε/φιλτράρουμε
με τον ιδιόμορφο τρόπο της γλώσσας**

**Ποιές ιδιομορφίες έχει λοιπόν
η μεταφορά βιωμάτων σε λόγια;**

Ιδιομορφίες της αφήγησης (και εν μέρει της γλώσσας γενικότερα)

Τα λόγια βασίζονται

α) σε αφηρημένες έννοιες (λέξεις κυρίως)

Β) που συνδυάζονται γραμμικά (σε προτάσεις)

ενώ

η εμπειρία είναι πολυδιάστατη και ολιστική

(συμμετέχουν όλες οι αισθήσεις και συμβαίνουν πολλά ταυτόχρονα)

Π.χ. σε μια ιστορία για ένα ατύχημα με αυτοκίνητο στο δρόμο

- επιλέγουμε πολύ λίγα στοιχεία του και αφαιρούμε άλλα
- κάθε ένα από αυτά τα στοιχεία τα συσχετίζουμε με άλλες εμπειρίες εφόσον χρησιμοποιούμε αφηρημένες λέξεις όπως «ατύχημα», «αυτοκίνητα»...
- εμπλουτίζουμε την αρχική εμπειρία με καινούριες σκέψεις και συναισθήματα, π.χ. ένα σχόλιο όπως τρομερή μέρα!

Οργάνωση/δομή της αφήγησης

Όταν επιλέγουμε ποια στοιχεία βιώματος θα αφηγηθούμε, λαμβάνουμε υπόψη, μεταξύ άλλων:

- τί ξέρουν ή δεν ξέρουν οι συνομιλητές μας γι' αυτά τα γεγονότα
- τί θέλουμε να αναδείξουμε ή να επεξεργαστούμε

Επιπλέον, για να γίνουμε κατανοητοί ακολουθούμε πάντα και αρχές οργάνωσης του κειμένου (π.χ. με ποια σειρά θα εμφανίσουμε τα γεγονότα)

Γενικότερα ακολουθούμε

αρχές σύνθεσης των προτάσεων σε όλα τα είδη κειμένων

Ορισμένες από αυτές είναι κοινές σε όλες τις γλώσσες/κουλτούρες, ενώ άλλες είναι πολιτισμικά-γλωσσικά καθορισμένες.

Κοινές σε όλες τις γλώσσες αρχές οργάνωσης των αφηγημάτων

Δεν μπορούμε να παραλείψουμε ορισμένες πληροφορίες,
π.χ.

- ποιοί οι πρωταγωνιστές μιας ιστορίας
- ποια η χρονική σειρά των γεγονότων
 - Αν παραλείψουμε χρονικά στοιχεία, ο συνομιλητής υποθέτει ότι τα γεγονότα συνέβησαν με τη σειρά που τα αφηγούμαστε. (Αρχή της φυσικής σειράς).
 - Δεν είναι ωστόσο απαραίτητο τα γεγονότα να αναφερθούν με τη σειρά που συνέβησαν. Απλοί μηχανισμοί όπως το χρονικό επίρρημα *πριν* και η επιρρηματική φράση *στο μεταξύ* μας επιτρέπουν να αλλάξουμε τη σειρά αναφοράς των γεγονότων σε σχέση με την πραγματική (π.χ. *Πριν ανέβει στο λεωφορείο, ο Γιάννης αγόρασε τσιγάρα ή Ο Γιάννης ανέβηκε στο λεωφορείο. Στο μεταξύ είχε αγοράσει τσιγάρα*). 9

✓ Επίσης απαραίτητο να ξεχωρίζουμε τα κουμβικά γεγονότα της ιστορίας (το *προσκήνιο*) από δευτερεύοντα γεγονότα/καταστάσεις (το *παρασκήνιο*).

- Προσκήνιο είναι συνήθως τα γεγονότα ή οι πράξεις των ηρώων (π.χ. *Σηκώθηκε, πήρε το μπαστούνι, άνοιξε την πόρτα...*).
- Παρασκήνιο είναι συνήθως οι στατικές καταστάσεις στις οποίες εκτυλίσσονται τα γεγονότα (π.χ. η θερμοκρασία στην πρόταση *Έκανε κρύο όταν σηκώθηκε... ή ό,τι έχει ήδη αναφερθεί* όπως το τρέξιμο στη δεύτερη πρόταση *‘Αρχισε να τρέχει. Καθώς έτρεχε, παραπάτησε*).

Η διαφορά προσκηνίου/παρασκηνίου
δηλώνεται μέσα από τους ρηματικούς χρόνους:
συνήθως παρατατικός για παρασκήνιο, αόριστος για προσκήνιο
Η χρήση σύνθετων προτάσεων με τους δύο αυτούς χρόνους
δεν εμφανίζεται συχνά στην προσχολική ηλικία

Κοινωνικο-πολιτισμικές συμβάσεις

καθορίζουν το τι εμπεριέχει μια ιστορία.

Διαγλωσσικές-διαπολιτισμικές έρευνες
δείχνουν ενδιαφέρουσες διαφορές,

π.χ. Tannen (1982):

- Αμερικανοί αφηγούνται κινηματογραφικές ταινίες παραθέτοντας απλώς τα γεγονότα της ιστορίας,
- Ενώ οι Έλληνες συνδέουν τα γεγονότα της ταινίας με μια προσωπική τους ιστορία ή εκτίμηση.

[παρόμοιες διαφορές στο περιεχόμενο των τηλεφωνημάτων,
βλ. Παυλίδου για διαφορές Γερμανίας-Ελλάδας]

Η εσωτερική δομή του αφηγήματος

Επιμέρους ενότητες (π.χ. Labov 1972, Labov & Waletzky 1976)

1. **Άνοιγμα**: απαραίτητο για να σηματοδοτηθεί η αρχή του αφηγηματικού μονολόγου (συχνά μια πολύ συνοπτική περίληψη σε γραπτό κείμενο ή εισαγωγή όπως *να σου πω τι πάθαμε χτες... σε προφορική ιστορία ή το στερεότυπο *μια φορά κι έναν καιρό...**)
2. **Προσανατολισμός**: ήρωες, τόπος και χρόνος
3. **Πλοκή γεγονότων**: επιμέρους σημεία, με τα κυριότερα να είναι η εκκίνηση της δράσης του πρωταγωνιστή με ένα στόχο, ένα γεγονός επιπλοκής στο οποίο κορυφώνεται η αγωνία γιατί ο στόχος παρεμποδίζεται και συχνά ο πρωταγωνιστής κινδυνεύει, και η επίλυση ή το αποτέλεσμα του προβλήματος.
4. **Αξιολόγηση**: σχόλιο πάνω στα γεγονότα (π.χ. *είχε πολύ πλάκα!*). Ανάδειξη συνεπώς της σημασίας κάποιων γεγονότων, ιεράρχησή τους, ρητή υποκειμενική εκτίμησή τους.
5. **Κλείσιμο**: σήμα ότι η ιστορία τελείωσε (στο παραμύθι *και ζήσαν αυτοί καλά...*, στην προσωπική ιστορία *αυτά..., τελείωσε, τέλος*)

Συνολικά μια ιστορία μπορεί να εμπεριέχει τριών ειδών πληροφορίες

1. **Κύριος κορμός**: Τα γεγονότα σε εξέλιξη, δηλαδή το προσκήνιο πρωτίστως αλλά και το παρασκήνιο.
2. **Αξιολογικά στοιχεία**: Πιο σπάνια, δεν παρέχονται απ' όλους τους αφηγητές (ανάλογα με ηλικία, σκοπό κ.λπ.). Διάφορα επίπεδα αξιολόγησης: π.χ. ηρώων (*ο κακός λύκος*), γεγονότων (*άνοιξε την πόρτα και τι δυσάρεστη έκπληξη!*), συνολικά της ιστορίας (*πολύ ωραία ταινία*). Το τελευταίο είδος πιο δύσκολο και σπάνιο.
3. **Μετααφηγηματικά σχόλια**: Αναφορά στην ίδια την απόπειρα αφήγησης, όχι στα γεγονότα. Συχνά στον προφορικό λόγο, π.χ. *δε θυμάμαι, τι έλεγα τώρα;, πώς το λένε αυτό;...*

Η ανάπτυξη αφηγηματικών ικανοτήτων στα παιδιά

Ενδεικτικά ευρήματα για τις δυσκολίες που συναντούν

Δεν έχουν κατανοήσει πλήρως ότι η γλωσσική περιγραφή της εμπειρίας διαφέρει από την ίδια την εμπειρία, δεν συνιστά δηλαδή «φωτογράφησή της».

Δεν αρκεί να περιγράψουμε απλώς γεγονότα όπως τα βιώσαμε αλλά πρέπει να τα επεξεργαστούμε, να προσθέσουμε στοιχεία, να τα αναμορφώσουμε, να επιλέξουμε ορισμένα μόνο από όλα όσα συνέβησαν κλπ.

Τα παιδιά τείνουν να αναπαράγουν τα γεγονότα όπως βιώθηκαν, αναφέρονται μόνο σε απτά στοιχεία ενώ παραλείπουν άλλα απαραίτητα για την αφηγηματική «φωτογράφιση» γεγονότων

Παραδείγματα προβλημάτων αναφοράς στο μη απτό που αντιμετωπίζουν τα παιδιά:

- Όταν βιώνουμε συνομιλίες, ακούμε μόνο τα λόγια των ομιλητών.

Το ποιος μιλάει φαίνεται από εξωγλωσσικά στοιχεία (π.χ. το βλέπουμε).

- Όταν όμως αφηγούμαστε μια συνομιλία, δεν παρέχονται φωτογραφίες των ομιλητών και χρειάζεται συνεπώς να εξηγήσουμε ποιος μιλάει πότε (όπως και σε ένα θεατρικό κείμενο όπου αναφέρεται το ποιος μιλάει έστω με ένα αρχικό). π.χ. *Και είπε η Κοκινοσκουφίτσα...και απάντησε ο λύκος....*).

Τα παιδιά παρέχουν απευθείας το διάλογο χωρίς να επεξηγούν ποιος μιλάει.

- Αφηγούνται τα γεγονότα μόνο με την πραγματική τους χρονική σειρά και χωρίς χρονικά συνδετικά στοιχεία μεταξύ προτάσεων (παρά μόνο το μετά από 4 και μετά).

Απουσιάζουν δηλ. οι περίπλοκοι τρόποι αφήγησης (όπως στη σύγχρονη λογοτεχνία) όπου μπορεί να προηγηθεί το τέλος της ιστορίας.

Ακόμη και κατά τη σχολική ηλικία, απουσιάζουν απλοί τρόποι χρονικής αντιστροφής των γεγονότων (π.χ. *ετοίμασε τα μαθήματά της αφού πρώτα τέλειωσε το φαγητό της*)

- Τα παιδιά δυσκολεύονται αρχικά

να αναφερθούν σε εσωτερικές νοητικές καταστάσεις των
ηρώων (δηλ. συναισθήματα και σκέψεις)
με ρήματα όπως *σκέφτηκε* και *φοβόταν*,

αναφέρονται μόνο σε φαινόμενα απτά,

δηλ. αυτά που μπορούν να δουν και να ακούσουν.

Γενικότερα, τα νοητικά ρήματα

(δηλ. όσα αφορούν σκέψεις και συναισθήματα)
εμφανίζονται αργότερα αναπτυξιακά

από ρήματα που αναφέρονται σε πράξεις
(π.χ. *έφυγε*, *σηκώθηκε*).

Με άλλα λόγια,

αναφέρουν μόνο ό,τι φαίνεται και όχι ό,τι υποθέτουμε.

- Αναφέρονται στα γεγονότα της ιστορίας
χωρίς αρχικά να τα αξιολογούν.

(π.χ. *Και μετά έκανε το λάθος να σηκωθεί....*)

Η συνολική μάλιστα αξιολόγηση μιας ιστορίας,
που είναι και η πιο απαιτητική,
είναι απούσα συχνά ακόμη και κατά τη σχολική ηλικία
(π.χ. *ωραία ταινία αυτή!*)

Η αξιολόγηση δυσκολεύει
γιατί δεν αναφέρεται στα ίδια τα γεγονότα,
ούτε καν στις νοητικές καταστάσεις των πρωταγωνιστών,
αλλά στις σκέψεις του ίδιου του αφηγητή
(ειδικά για το σύνολο των γεγονότων).

- Δεν μπορούν να καταλάβουν πλήρως τι χρειάζεται να ανακωδικοποιήσουν για να καταλάβουν οι ακροατές τους την ιστορία. Δυσκολεύονται να λάβουν υπόψη την οπτική των άλλων. Αυτό χαρακτηρίζει βέβαια και άλλα είδη λόγου, αλλά στο αφήγημα ο συνομιλητής έχει συνήθως πλήρη άγνοια των γεγονότων, γιατί δεν τα έχει βιώσει. Π.χ. δεν χρησιμοποιούμε οριστικό άρθρο για να εισαγάγουμε για πρώτη φορά έναν χαρακτήρα της ιστορίας, αλλά απαιτείται αόριστο για να καταστήσουμε σαφές στο συνομιλητή ότι θα μιλήσουμε για κάτι που δεν γνωρίζει ήδη (π.χ. ήταν ένα κοριτσάκι και όχι ήταν το κοριτσάκι).
- Δεν κατέχουν τα ποικίλα είδη αφήγησης με τις διαφορές τους. Π.χ. Η αξιολόγηση είναι περισσότερο απαραίτητη σε μια σχολική έκθεση και λιγότερο σε μια προσωπική ιστορία.

Η μετάφραση εμπειρίας σε λόγια, ειδικά στην αφήγηση, πιο εύκολη σε ορισμένες συνθήκες έναντι άλλων

- πιο εύκολη όταν το παιδί αναδιηγείται μια ιστορία που έχει ακούσει
- πιο δύσκολη όταν διηγείται μια πρωτογενή εμπειρία (π.χ. προσωπική του ιστορία, ακόμη και ταινία). Τότε χρειάζεται να μεταφράσει ένα περίπλοκο βίωμα σε ένα πολύ διαφορετικό είδος βιώματος -τα λόγια ενός αφηγήματος. Στην αναδιήγηση η μετάφραση έχει ήδη συντελεστεί.
- Όταν όμως η ιστορία του προκαλεί ενδιαφέρον, τότε εμφανίζεται συνήθως πολύ πιο δομημένη. Επομένως, **τα κίνητρα είναι σημαντικά.**

Εσωτερική δομή αφηγήματος

Τα παιδιά παρέχουν με τον καιρό:

- Όλο και περισσότερες πληροφορίες. Το αφήγημα είναι αρχικά πολύ ελλιπές.
- Όλο και περισσότερες ενότητες του αφηγήματος (π.χ. η εκκίνηση της ιστορίας παραλείπεται αρχικά, δηλ. στην Κοκκινουσκουφίτσα ο λύκος εμφανίζεται χωρίς να έχει ειπωθεί ότι το κοριτσάκι ξεκίνησε να πάει στη γιαγιά).
- Όλο και περισσότερες πληροφορίες εντός κάθε ενότητας (στον προσανατολισμό, π.χ., όχι απλώς *Ήταν η κοκκινοσκουφίτσα αλλά Ήταν ένα κοριτσάκι που το λέγαν Κοκκινοσκουφίτσα, γιατί η μαμά του του είχε φτιάξει μια κόκκινη κάπα. Ζούσε με τη μαμά του σε ένα ωραίο σπιτάκι δίπλα σε ένα ποτάμι...*).

Συνοχή αφηγήματος

δηλ. σύνδεση προτάσεων μεταξύ τους

- **Χωρίς συνδετικά στοιχεία αρχικά**, παρά μόνο τα *και, και μετά* στην προσχολική ηλικία κι αυτό ακόμη μετά τα 4 χρόνια συνήθως (π.χ. *Πήγαμε στη θάλασσα και εγώ στη θάλασσα κολύμπησα πολύ και μετά ήρθαμε στο χωριό και στο χωριό πάλι είδα τη φίλη μου Γιούλη και μετά πήγα να δω τη γιαγιά μου και η γιαγιά μου με φίλησε).*
- **Χρονικά στοιχεία γύρω στα 7 χρόνια**, με εμφάνιση πιο περίπλοκων συνδετικών (π.χ. σύνθετες προτάσεις με *όταν*).
- **Αιτιακή σύνδεση πιο συχνή γύρω στα 10 χρόνια**. Μάλιστα, πιο εύκολη η αιτιολόγηση μιας φυσικής κατάστασης (π.χ. ο πάγος έλιωσε γιατί ο καιρός είχε ζεστάνει) και πιο δύσκολη μιας πράξης (π.χ. έβγαλε λοιπόν το κασκόλ του για να του το δώσει) γιατί χρειάζεται να έχουν κατανοηθεί τα εσωτερικά κίνητρα της πράξης τα οποία είναι πιο αφηρημένες καταστάσεις από τη θερμοκρασία.

Παράδειγμα αφήγησης 4χρονου

Ένα παι, ένα παιδάκι μ' ένα σκυλάκι. Ήθελε το σκυλάκι ...εεεεμ ήθελε να το ταΐσει. Αλλά το σκυλάκι δεν ήθελε. Μετά για, το παιδάκι ηηη, στη λίμνη έπεσε και δεν μπορούσε έβαλε τη σκάλα δε, εε δε το έφτανε. Μετά πήρε το κασκόλ του το τράβηξε έτσι. Εε το παιδάκι ανέβηκε στη σκάλα και βγήκε. Μετά, εε μετά, εεμ, εε σε λίγο, το παιδάκι εεεεεμ το σκύλο

- Συνδετικά: φτωχά, μόνο το χρονικό μετά και σε λίγο, το αντιθετικό αλλά και το και.
- Αξιολόγηση: καθόλου

Αφήγηση της ίδιας ιστορίας από 10χρονο

Λοιπόν, ήτανε ο Ρέξι ο σκύλος που βγήκε από το σκυλόσπιτό του που ήταν φτιαγμένο από άχυρα. Και ήδη είχε χιονίσει εκεί πέρα και είχε παγώσει το χιόνι. Βλέπει το αφεντικό του, τον Χορ -δε θυμάμαι πώς τον λένε- τέλος πάντων και λένε να πάνε να κάνουν σκι. Λοιπόν, τέλος πάντων, επειδή ο Ρεξ κρύωνε ήρθε το αγόρι και τού 'δωσε ένα, αυτό που φοράνε στους σκύλους για να μην κρυώνει και ένα κασκόλ ροζ. Το φόρεσε αυτό τέλος πάντων κι έφυγε. Πήγαν εκεί πέρα στη λιμνούλα που είχε παγώσει και έβαλε ο Ρέξι τη, το ε σκι για να κάνει. Αλλά δεν του έμπαινε. Ήταν πολύ μεγάλο, γι' αυτό έβαλε άχυρα μέσα για να του μπει καλύτερα. Λοιπόν, το έβαλε κι έκανε. Αλλά αυτή, αλλά, αφού είχε ένα, σκοτώθηκε, και έπεσε κάτω και χτύπησε. Λοιπόν, και, του πήρε το αγόρι ξανά το πατί- το τέτοιο. Του έβαλε το άχυρο και το φόρεσε. Και μετά... μετά το αγόρι μπήκε με τα δυο πατίνια μέσα, με τα δυο έλκηθρα μέσα και ο, έσπασε ο πάγος και μπήκε μέσα. Και τότε ο Ρεξ γύρισε πίσω και είδε μια σκάλα. Την εστ, την έβαλε τη σκάλα. Και πήγε σκαλί-σκαλί στη σκάλα μέχρι τέρμα. Και πέταξε το κασκόλ του και τό 'πιασε. Τον έσωσε δηλαδή. Τον ανέβασε πάνω τέλος πάντων. Γυρίσαν στο σπίτι. Το αγοράκι φόρεσε το μμ το μμ, το παλτό του τέλος πάντων. Και ήπιε το τσάι του, γάλα. Και ο Ρεξ ξαναμπήκε στο σπιτάκι του.

- Συνδετικά στοιχεία: πέραν του και, περισσότερα χρονικά (ήδη, μετά, τότε, τέλος πάντων, που), αντιθετικά (αλλά), αιτιολογικά (επειδή, για να), επεξηγηματικά (δηλαδή)
- Αξιολόγηση: τον έσωσε δηλαδή

Διδακτικές πρακτικές για ενθάρρυνση αφήγησης

(ενδεικτικές)

- Αφήγηση προς τα παιδιά: προφορικές ιστορίες (προσωπικές, παραμύθια, ταινίες κ.λπ.) και ανάγνωση γραπτών αφηγημάτων (από την/τον εκπαιδευτικό ή από οπτικοακουστικά μέσα).
- Ενθάρρυνση αφήγησης στην τάξη: π.χ. καθημερινές ιστορίες για τη ζωή των παιδιών, ειδικότερα μάλιστα ενδιαφέρουσες ιστορίες όπως ο τσακωμός τους με κάποιον ή μια ταινία που τους άρεσε πολύ. Όταν είναι δυνατόν, γραφή ημερολογίου (έστω κι αν στο νηπιαγωγείο γράφεται από την/τον εκπαιδευτικό μετά από προφορική αφήγηση παιδιών).
- Τακτικές που ωθούν τις φτωχές και συχνά ακατανόητες αφηγήσεις των παιδιών να εμπλουτιστούν και κυρίως να γίνουν κατανοητές.
Ερωτήσεις προς τα παιδιά καθώς αφηγούνται που τα αναγκάζουν να λάβουν υπόψη την οπτική του ακροατή (π.χ. Ποιος ήταν ο άλλος που έφυγε;, Ωραία πέρασες εκεί;, Τι άλλο έγινε εκείνη την ημέρα;)

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

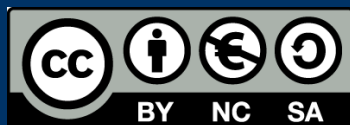
- Έκδοση διαθέσιμη [εδώ](#).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών,
Δήμητρα Κατή 2015. Δήμητρα Κατή. «Ανάπτυξη του Λόγου. Ενότητα 2:
Ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων. Αφηγήματα» Έκδοση: 1.0.
Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/ECD4/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.